

SISTEME DE VALORI ȘI PARTICIPARE POLITICĂ

LIVIU MANEA

Owing to the rapid political, economic and social changes, the present-day systems of values undergo the phenomenon of crisis, not being able to act as adjustable factors of the social action and to meet a minimum degree of social coherence and cohesion; the political values aim to be established as central elements of the new systems of values, but this process seems to be a difficult and a long lasting one, closely linked to the process of political socialization.

Evenimentele care au marcat evoluția societății românești din decembrie 1989 până în prezent au circumscris evidențierea unor multiple și variate nevoi, aspirații, moduri de a concepe și de a trăi viața caracteristice diferitelor grupuri sociale. Raportul dintre aspirațiile și trebuințele manifestate ale oamenilor, pe de o parte și posibilitățile limitate ale societății de a le satisface, pe de altă parte, indică o stare de anomie: în fața schimbărilor rapide, individul nu mai are valori și norme clare, ori este confruntat cu conflicte între acestea, întâmpinând dificultăți atât în orientarea acțiunii, cât și în integrarea sa în societate. Cel mai acut se remarcă absența normelor privind mijloacele instituțional acceptate pentru atingerea unor scopuri specifice (spre exemplu, sporirea veniturilor și ridicarea nivelului de trai). În condițiile unei asemenea stări de criză, asistăm la manifestarea puternică a „instinctului de imbogățire”, la o reducere a eficacității funcției de control social și la exacerbarea comportamentelor deviante: furturile, specula, criminalitatea, prostituția, manifestările violente de stradă ș.a.

Printre numeroasele preocupări privind elucidarea aspectelor de ordin teoretico-metodologic referitoare la corelația tip de societate-sistem de valori se află și cele care abordează relațiile dintre diferitele specii de valori, funcționalitatea socială a acestora, determinarea corespondenței dintre ritmul schimbărilor sociale în structurile obiective ale societății și dinamica valorilor.

În cazul analizei sociologice care are ca obiect explicarea constanței, coerenței sau specificității anumitor comportamente, R. Boudon și Fr. Bourricaud apreciază că recurgerea la valori constituie adesea un „*deus ex machina*”¹; acest demers este întilnit la numeroși socio-

¹ R. Boudon, Fr. Bourricaud, *Dictionnaire critique de la sociologie*, Paris, P.U.F., 1982, p. 601.

logi ai dezvoltării care încearcă să explice relativ „buna” funcționare a instituțiilor capitaliste sau democratice la englezi sau americani, prin prezența în cultura acestor popoare a unor valori cum ar fi efortul, frugalitatea, predominanța preferinței pentru inovare față de cea pentru tradiție.

În definiția dată de „Dicționarul de psihologie socială”, valorile reprezintă „relații sociale prin care comunitățile umane exprimă concordanța dintre lucruri, idei, fapte sau procese și necesitățile sociale istoricește condiționate de praxis; ele variază de la o epocă la alta, de la un sistem social la altul, și, în interiorul fiecărui sistem, de la o clasă socială la alta”¹.

În sociologie, accețiunea acordată valorilor este aceea de „lucruri considerate ca estimabile și dezirabile, ideale, mai mult sau mai puțin formalizate, care orientează acțiunile și comportamentele unui grup social. Referindu-se în aceeași măsură la obiecte (bani), conduite (exemplu: efortul) sau reprezentări (exemplu: onoarea, egalitatea) ele se materializează în norme sociale... organizându-se și ordonându-se într-un mod mai mult sau mai puțin coerent în sisteme de valori, ele se află la baza modelelor culturale”².

Jan Szczepanski aprecia că unul din mecanismele prin care cultura își exercită influența asupra vieții sociale constă în faptul că aceasta „determină sistemele de valori și criteriile determinante ale valorii”³. În accețiunea sa, indivizii și grupurile sociale acordă anumitor nevoi o importanță mai mare, transformându-le în interese (economice, politice, estetice, religioase etc.). Diferitele nevoi și interese pot fi satisfăcute în mod diferit, deci indivizii și grupurile trebuie să aleagă în permanență între diferitele modalități și mijloace de satisfacere a nevoilor lor. Totodată, se impune alegerea între diferitele nevoi și interese, întrucât nu toate pot fi satisfăcute concomitent, iar anora trebuie să li se acorde prioritate față de altele. Fiecare alegere este analizată sub diferite aspecte, iar decizia finală este determinată de scopurile care se doresc a fi realizate și care se consideră a fi deosebit de importante, prețioase. Altfel spus, deciziile alegerii sînt întotdeauna orientate de către anumite valori și de criterii determinate de scara valorilor. Întotdeauna există diferite valori, cărora indivizii sau grupurile sociale pot să le atribuie o importanță mai mare sau mai redusă, iar în fiecare grup social există o ierarhie recunoscută a valorilor. În același timp, raportarea indivizilor și grupurilor la valori le poate aduce un echilibru psihic, asigurându-le o stare de mulțumire; tendința de a le avea sau realizarea lor dă sentimentul unei îndatoriri bine îndeplinite, păstrarea valorilor fiind o condiție indispensabilă pentru menținerea coeziunii grupului social.

Referindu-se la funcționalitatea socială a valorilor, J. Szczepanski apreciază că acestea sînt „regulatorii năzuințelor și comportării umane, permit apreciarea comportării altora, servesc ca bază de apreciere a

¹ Dicționar de psihologie socială, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1981, p. 251.

² Dictionnaire d'économie et de sciences sociales, Les Références NATHAN, Paris, Editions NATHAN, 1989, p. 327.

³ Jan Szczepanski, *Noțiuni elementare de sociologie*, București, Editura Științifică, 1972, p. 79.

utilității sociale a membrilor grupului, deci influențează asupra ierarhiei sociale și asupra principiilor de conviețuire socială”¹.

Aceeași funcționalitate socială a valorilor este apreciată de Schemel prin faptul că „orientează individul în dezordinea lumii, dau un sens universului, fac posibilă identificarea la un grup. Obiectivele acestui grup, fie ele pe termen scurt sau scopuri universale, sînt însușite de individ care le integrează într-o manieră mai mult sau mai puțin conștientă, după o schemă freudiană. Codurile de comportament îi permit să se reperateze într-un spațiu social; valorile — să se orienteze într-o direcție istorică. Valorile relevă pentru ce trăiește, iar codurile de comportament, modul cum trăiește”².

Caracteristic pentru valori este faptul că ele nu există în mod dispart, ci angrenate în sisteme de valori; oricare ar fi nivelul la care acestea se constituie (individ, grup social), „pe prim plan se situează o valoare care are rol central în orientarea și structurarea modului de viață (individual sau social). Această valoare centrală influențează constituirea scopurilor acțiunii și elaborarea mijloacelor de realizare a lor, dar determină nașterea unor nevoi și aspirații noi”³. Existența unei valori care se situează în prim plan imprimă particularități și trăsături specifice atît relațiilor interindividuale, cît și constituirii relațiilor de valoare prin care indivizii, în conformitate cu scopurile pe care și le propun spre realizare și mijloacele la care apelează pentru atingerea acestora, evaluează obiectele și persoanele, precum și acțiunile actuale sau virtuale.

Sistemele de valori intervin în reglări ale acțiunii în toate verigile sale: stabilirea scopului, alegerea mijloacelor, evaluarea rezultatelor și a consecințelor. Expresii concentrate ale unor interese, năzuințe, idealuri, sisteme de valori ale diferitelor grupuri sociale ori societăți influențează la rîndul lor activitatea socială, o orientează constituindu-se în norme de conduită și acțiune umană. Ele intervin în constituirea codurilor de apreciere a comportamentului, sancționînd pozitiv sau negativ, prin recompense sau pedepse acțiunile umane orientate, apreciate pe o scală cu diferite grade ale poziției față de menținerea și promovarea valorilor.

Deși sistemele de valori sînt caracterizate de o relativă stabilitate, ele sînt supuse schimbărilor, în mod necesar în perioadele revoluțiilor sociale. Germenii schimbării sistemelor de valori se regăsesc în însăși forma dihotomică sub care se prezintă valorile: dacă există stări ale sistemului social care sînt judecate ca dezirabile, există în mod corelativ stări ale acestuia care sînt apreciate ca indezirabile. Dacă există unele credințe în mod dogmatic afirmate, există altele care sînt în mod dogmatic respinse. Valorile afirmate vor contribui la definirea statutului celor care aderă la ele, iar cele respinse, interzise, care pot fi numite deviante, duc la desemnarea indivizilor sau grupurilor care le recunosc, ca avînd caracteristica originalității, dizidenței sau criminalității.

¹ *Idem*, p. 81.

² Y. Schemel, *Les cultures politiques*, în *Traité de science politique*, 1985, Paris, Presses Universitaires de France, vol. III, 1985, p. 247.

³ N. Culic, *Sistemul de valori — componentă a modului de viață socialist*, în *Modul de viață și calitatea vieții*, București, Editura Politică, 1982, p. 177.

Sociologii clasici au subliniat aspectul sistematic al preferințelor colective, caracterizate de o logică proprie: „deși această logică este puțin exigentă, ea nu permite orice asociere. Valorile democratice, de exemplu, sînt în mod dificil asociabile cu autoritarismul și cultul personalității”¹.

În cadrul analizei sociologice a funcționalității sistemelor de valori s-au înregistrat unele tendințe de exagerare a capacității integrative a acestora, considerîndu-se că solidaritatea membrilor unui grup social s-ar datora valorilor comune pe care ei le împărtășesc, făcîndu-se abstracție de faptul că în afara credințelor și pasiunilor comune trebuie avute în vedere și interesele. În plus, avîndu-se în vedere forma dihotomică sub care se prezintă valorile, se poate considera că ele divizează pe indivizi în aceeași măsură în care îi unesc.

Pe măsură ce definirea dezirabilului nu mai satisface un grad de coerență minimală, se conturează un conflict de valori, fiind puse în discuție conținuturile cognitive și evaluative ale sistemului de valori, a cărui capacitate regulatoare depinde nu numai de el însuși, ci și de mediul în care este confruntat.

În fond, apreciază I. Bădescu, „istoria, ca succesiune de revoluții, este totodată o succesiune de experiențe spirituale întemeietoare, în cadrul cărora se cristalizează modele exemplare, simboluri, imagini centrale, idei-forță care vor ghida procesele creatoare și modelările comportamentelor viitoare”². În cadrul acestei succesiuni, atunci cînd o întregă lume se prăbușește, fără însă ca alta să-i poată lua locul, se înregistrează perioade de mari crize. Spre exemplu, analizînd prăbușirea Europei feudale se observă că procesul generalizării unor noi valori de orientare a conduitelor sociale (simbolul meritului, al egalitarismului) poate fi interpretat ca „o reformă a conduitelor (așezarea acțiunii sociale în orizontul unor noi valori de orientare decît cele feudal-religioase) și ca o primă contribuție la edificarea noii paradigme culturale. Pe de altă parte, impunerea noilor tipuri de valori, care vor ghida conduitele unor largi categorii sociale, într-o vreme în care elementele noii economii erau foarte slabe, probează legea că dezvoltarea unei noi paradigme își are propria ei autonomie”³. Atunci cînd elementele centrale ale ordinii vechi (papalitatea și cavalerismul) se prăbușiseră în calitate de simboluri legitime ale lumii sociale, ele atrag după sine „nu numai ample disfuncții și contradicții ale întregului sistem social, ci și o profundă criză a valorii sale (și a semnificațiilor sale simbolice) de susținător al ordinii culturale. Cultura intră în criză... acțiunea socială, conduitele nefiind ghidate nici de valori și simbolurile susținute pînă atunci de vechea paradigmă culturală nici de scopuri „raționale în finalitate” (Weber), devine o acțiune de tip „senzualist-empiric”, dirijată exclusiv de „facultățile rîvnitoare” (I. Kant)⁴.

¹ R. Boudon, Fr. Bourricaud, *Op. cit.*, p. 606.

² I. Bădescu, *Sincronism european și cultură critică românească*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1984, p. 9.

³ *Idem*, p. 149.

⁴ *Idem*, p. 149-150.

Majoritatea cercetătorilor apreciază că valorile politice se impun ca un element central al sistemului de valori al societății, fiind afirmate și promovate îndeosebi în perioadele de accelerare a procesului de schimbare socială.

I. Olteanu definește valorile politice drept „relații” (ca rezultate ale relațiilor) dintre *subiectul istoric* (agent social făuritor de istorie: individ, grup, clasă, comunitate națională, comunitate internațională) și *componentele subsistemului politic al societății*, ori cele care îl exprimă, prin care subiectul își manifestă adeviziunea față de un anumit tip de relații și instituții, acțiuni, programe și ideologii politice, într-un context determinat (concret istoric) al vieții social-politice¹ (subl. aut.).

Analizând orientarea comportamentului politic, A. Lancelot² îl consideră un tip de comportament motivat care apare ca urmare a unei învățări ce pune în operă mecanisme psihologice complexe dintre care cele mai importante ar fi achiziția cunoștințelor și valorizarea obiectelor. El apreciază că variabilele ce țin de grupurile socio-profesionale nu mai permit să se explice diferențele de orientare politică ale francezilor. La începutul secolului se observa o relativă omogenitate a valorilor și o mare diversitate a condițiilor de viață, iar în prezent se observă o relativă omogenizare a condițiilor de viață și o mare diversificare a valorilor, a stilurilor de viață.

R. Inglehart, elaborează un model prin care caută să explice corelația dintre schimbările în sistemele de valori și stilurile politice în societatea post-industrială³. El se inspiră din cunoscuta teorie a lui Maslow după care ierarhia valorilor unui individ depinde de gradul de satisfacere a trebuințelor sale. La bază se află trebuințele cvasifiziologice de hrană și securitate, care se impun a fi satisfăcute primele și care generează valorile „materialiste”. Când aceste trebuințe sînt satisfăcute, trebuințele non-materiale capătă relevanță: de apartenență, cele afective, de stimă, cele estetice și intelectuale. Ansamblului acestor trebuințe pe care Maslow le califică drept „realizare personală” îi corespund cel al valorilor „post-materialiste”. Aceste noi trebuințe pot fi resimțite la fel de imperios și să suscite valori la fel de intense ca și trebuințele materiale. În baza acestui model teoretic Inglehart apreciază că nu trebuie să se aștepte la o liniștire a conflictelor în societatea post-industrială, ci la o schimbare a mizelor și a actorilor. Grupurile sociale cele mai contestate nu mai sînt păturile cele mai sărace — preocupate de conservarea achizițiilor, ci tinerele generații care nu cunosc prețul acestor achiziții și reclamă satisfacerea noilor trebuințe.

Pentru a operaționaliza acest model, Inglehart și colaboratorii săi au elaborat un „indice de valori” (value index) cerînd subiecților din anchetele lor să aleagă prioritățile dintr-o listă care le conținea atît pe cele „materialiste”, (menținerea unei ponderi ridicate a creșterii

¹ I. Olteanu, *Valorile politice și acțiunea socială în socialism*, București, Editura Academiei R.S. România, 1987, p. 24.

² A. Lancelot, *L'orientation du comportement politique în Traitè de science politique*, Paris, P.U.F., vol. III, 1985, p. 367—429.

³ R. Inglehart, *The Silent Revolution. Changing Values and Political Styles among Western Publics*, Princetown, New Jersey, Princetown University Press, 1977.

Majoritatea cercetătorilor apreciază că valorile politice se impun ca un element central al sistemului de valori al societății, fiind afirmate și promovate îndeosebi în perioadele de accelerare a procesului de schimbare socială.

I. Olteanu definește valorile politice drept „relații” (ca rezultate ale relațiilor) dintre *subiectul istoric* (agent social făuritor de istorie: individ, grup, clasă, comunitate națională, comunitate internațională) și *componentele subsistemului politic al societății*, ori cele care îl exprimă, prin care subiectul își manifestă adeviziunea față de un anumit tip de relații și instituții, acțiuni, programe și ideologii politice, într-un context determinat (concret istoric) al vieții social-politice¹ (subl. aut.).

Analizînd orientarea comportamentului politic, A. Lancelot² îl consideră un tip de comportament motivat care apare ca urmare a unei învățări ce pune în operă mecanisme psihologice complexe dintre care cele mai importante ar fi achiziția cunoștințelor și valorizarea obiectelor. El apreciază că variabilele ce țin de grupurile socio-profesionale nu mai permit să se explice diferențele de orientare politică ale francezilor. La începutul secolului se observa o relativă omogenitate a valorilor și o mare diversitate a condițiilor de viață, iar în prezent se observă o relativă omogenizare a condițiilor de viață și o mare diversificare a valorilor, a stilurilor de viață.

R. Inglehart, elaborează un model prin care caută să explice corelația dintre schimbările în sistemele de valori și stilurile politice în societatea post-industrială³. El se inspiră din cunoscuta teorie a lui Maslow după care ierarhia valorilor unui individ depinde de gradul de satisfacere a trebuințelor sale. La bază se află trebuințele cvasifiziologice de hrană și securitate, care se impun a fi satisfăcute primele și care generează valorile „materialiste”. Cînd aceste trebuințe sînt satisfăcute, trebuințele non-materiale capătă relevanță: de apartenență, cele afective, de stimă, cele estetice și intelectuale. Ansamblului acestor trebuințe pe care Maslow le califică drept „realizare personală” îi corespund cel al valorilor „post-materialiste”. Aceste noi trebuințe pot fi resimțite la fel de imperios și să suscite valori la fel de intense ca și trebuințele materiale. În baza acestui model teoretic Inglehart apreciază că nu trebuie să se aștepte la o liniștire a conflictelor în societatea post-industrială, ci la o schimbare a mizelor și a actorilor. Grupurile sociale cele mai contestate nu mai sînt păturile cele mai sărace — preocupate de conservarea achizițiilor, ci tinerele generații care nu cunosc prețul acestor achiziții și reclamă satisfacerea noilor trebuințe.

Pentru a operaționaliza acest model, Inglehart și colaboratorii săi au elaborat un „indice de valori” (value index) cerînd subiecților din anchetele lor să aleagă prioritățile dintr-o listă care le conținea atît pe cele „materialiste”, (menținerea unei ponderi ridicate a creșterii

¹ I. Olteanu, *Valorile politice și acțiunea socială în socialism*, București, Editura Academiei R.S. România, 1987, p. 24.

² A. Lancelot, *L'orientation du comportement politique în Traité de science politique*, Paris, P.U.F., vol. III, 1985, p. 367—429.

³ R. Inglehart, *The Silent Revolution. Changing Values and Political Styles among Western Peoples*, Princeton, New Jersey, Princeton University Press, 1977.

economice, menținerea ordinii în țară), cit și pe cele „post-materialiste”¹ (garantarea libertății de expresie, orientarea spre o societate în care ideile contează mai mult decât banii). O anchetă întreprinsă în 16 țări a relevat că valorile „post-materialiste” se regăsesc în mod esențial la tineri, care, deși provin din medii favorizate, susțin partidele de stînga sau mișcările sociale protestatäre (ecologiste, feministe, regionaliste), pentru a-și exprima frustrarea generată de o societate care nu le satisface trebuințele de „realizare personală”.

Tratînd problema legitimării valorilor și a legitimării puterii, J. Lagroye² apreciază că demersul ideologic, atunci cînd el definește legitimitatea, nu poate fi înțeles decît în referință cu valorile care predomină în societate; el contribuie la legitimarea raporturilor între grupuri și indivizi (pe baza unor principii normative), la unificarea lor într-un proiect colectiv, la difuzarea lor în diferitele componente ale societății. În această perspectivă, activitatea ideologică se referă la producerea și difuzarea reprezentărilor, credințelor privind societatea, privind raportul între părțile societății sau între elementele culturii sale politice; totodată, ea încearcă definirea sau explicitarea modelelor care permit gîndirea raporturilor între componentele de grup, deci și gîndirea grupului însuși, precum și apropierea acestor credințe și a acestor modele de un anumit subgrup care tinde să achiziționeze un model de dominare, să se asigure în alți termeni, că schimbările se vor face întotdeauna în favoarea sa. Discursul ideologic apare indispensabil în opera de acreditare și ierarhizare a credințelor și valorilor, în afirmarea modelelor, în legitimarea reprezentărilor înseși. „Discursurile și ritualurile legitimează numai formele de organizare politică și socială care pot să garanteze că aceste valori vor fi apărate și promovate, care pot să mobilizeze toate energiile pentru a le face să triumfe”³.

În acest mod se pune problema relației dintre valori și participarea politică.

În accepțiunea lui D. Memmi, participarea politică ar fi „orice acțiune voluntară, reușită sau nu, organizată sau nu, episodică sau continuă, utilizînd mijloace legitime sau ilegite, vizînd să influențeze alegerea politicilor, administrarea treburilor publice sau alegerea liderilor politici la orice nivel de guvernare, local sau național”⁴.

Analizele empirice ale angajamentului politic îi evidențiază trei elemente caracteristice:

— slăbiciunea participării, ilustrată prin abstenționism, relevînd participarea la campaniile electorale;

— concentrarea, desemnînd faptul că anumite activități sînt practicate de puțini indivizi și puțini indivizi practică simultan mai multe activități de ordin politic;

¹ *Ibidem*.

² J. Lagroye, *La légitimation*, în *Traité de science politique*, vol. I, Paris, P.U.F., 1935, p. 395—469.

³ *Idem*, p. 423.

⁴ D. Memmi, *Participation et comportement politique*, în *Traité de science politique*, Paris, P.U.F., 1935, vol. III, p. 313.

— piramida cumulativă, înglobînd o scală cu următoarele trepte : deținerea unei funcții politice, participarea activă la o campanie electorală, asistența la mitinguri, apartenența la o organizație vizînd o acțiune colectivă și practica discuțiilor cu caracter politic. Legat de aceste aspecte se formulează o ipoteză de cumul ; spre exemplu, cel care deține o funcție politică, va participa activ la campania electorală.

Problematica elucidării aspectelor teoretice și empirice ale legăturilor complexe dintre sistemele de valori și participarea politică în societatea românească atît înainte, cît și după 22 decembrie 1989 își dovedește dificultatea, dar și legitimitatea.

În condițiile totalitarismului și exacerbarii cultului personalității pînă la paroxism, aspectele întregii vieți economice, sociale, culturale și politice erau raportate de propaganda oficială la „prețioase orientări”, „inestimabile indicații”, „magistrale rapoarte și cuvîntări”. Practica infirma în mod implacabil superlativul valorilor declarate cu obstinție atît în discursul politic, cît și în propaganda oficială. Internalizarea acestor valori „oficiale” era ca și inexistentă în condițiile lipsei de articulare între teorie și practică, ale demagogiei discursului politic, ale absenței unor mecanisme de autoreglare și control.

Existența unui clivaj între teorie și practică făcea din duplicitate singurul comportament acceptabil ; deși internalizarea valorilor declarate, pretins dominante era ca și inexistentă, în „ritualul” politic și propagandistic se mima participarea. Disimularea, duplicitatea constituiau elementele definitorii ale unui *modus vivendi* pe scara ierarhiei politice. Este cunoscut că tipul de conducere autocratică înăbușă inițiativa și conduce la o stare generalizată de pesimism.

În condițiile mult trîmbițatei „omogenizări sociale” se încerca impunerea unui unic sistem de valori pentru întreaga societate, cu toate că orientările valorice (valorile trăite) sînt strîns dependente de rolul și situația individului în structura economică, socială, etnică a comunității, de o multitudine de parametri care sînt în măsură să le definească în mod adecvat.

În situația în care individul nu internalizează valorile sistemului (valorile dominante), el poate adopta o atitudine care poate fi încadrată într-un evantai de posibilități ale cărui extreme sînt următoarele ¹ :

a) respinge sistemul dominant și valorile sale manifestînd un comportament „deviant” în raport cu acesta, avînd conștiința incompatibilității dintre valorile proprii și cele ale sistemului, mobilizîndu-se pentru acțiune în direcția schimbării acestuia ;

b) se supune formal sistemului și mimează acceptarea valorilor sale, ceea ce generează un sentiment de neputință, abținîndu-se însă de la acțiuni care contravin normelor și valorilor dominante.

Plasarea individului pe o anumită poziție se obiectivează în comportamente care se înscriu într-un evantai corespunzător : de la angajarea în lupta pentru putere, pentru afirmarea propriilor valori, la

¹ I. Oiteanu, *Op. cit.*, p. 40.

renunțare, indiferentism, pasivitate politică și căutarea unor forme de compensare a sentimentului de insatisfacție în alte planuri decât cel politic (cum ar fi întărirea atitudinilor religioase, orientarea spre valori pragmatice, centrarea exclusivă pe dimensiunea vieții personale, familiale etc.).

Esența alienării politice în plan valoric, apreciază I. Olteanu, este reprezentată „de perceperea de către individ a vieții sale sociale ca fiind lipsită de sens”. Referindu-se la criza sensului vieții, Adam Schaff evidențiază că ea este legată de tulburarea sistemelor de valori existente, de criza obiectivelor propuse spre acțiune oamenilor și social acceptate. Nu este vorba de a ști dacă există programe sociale și ideologice adecvate, ci „(...) dacă ele sînt în mod real acceptate de societate (...), dacă ele sînt în mod real interiorizate de oameni”¹.

Sistemele de valori exercită influență asupra modului de realizare a tuturor funcțiilor generale ale politicului: de exprimare și armonizare a intereselor, de comunicare politică, de elaborare și îndeplinire a normelor politice, de recrutare și socializare politică.

Dacă totalitarismul a dus la disimulare, la mimarea participării și alienare, el a creat și un anumit grad de repulsie față de sfera politicului, repulsie relevată de numărul și ponderea celor încadrați în numeroasele partide politice (a se vedea articolul referitor la participarea politică, p. 47).

În elapa următoare este de așteptat ca în societatea românească, prin promovarea principiilor statului de drept, să se articuleze un sistem ordonator de valori corespunzător acestora. În raport cu aceste principii este necesar un amplu proces de socializare politică prin care, diferitele categorii și grupuri sociale își vor defini pozițiile față de problematica economică, socială, culturală și politică, îi vor atribui acesteia propriile lor conotații privind dimensiunea viitorului. Însă acest proces nu se va dovedi a fi unul de tip linear, ci va comporta o deosebită complexitate. Contestarea valorilor propuse și afirmate de ideologia partidului unic (între care se aflau „colectivismul”, „egalitarismul”) va tinde să capete valențe de generalitate; în acest mod inevitabil, vor fi afectate valorile în cvasitotalitatea lor și nu numai cele marcate ideologic mai evident.

¹ *Idem*, p. 84.